

גליון תקלו • ערש"ק פרשת דברים

• שנת העשרים •

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

איכה ישבה בדד – למעלותא!

בגדר מצות בנין הבית

מדוע ה' המן לבן?

בריאת העולם – שלילת רע? הוספת אור!

אור
החסידות

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק זאיאנץ ע"ה
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרומ, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

התוכן שמפורסם זה הובא כאן בסגנון שנאמרו הדברים על ידי רבינו מלכו שינוי עריכה קלים להקל על הלומד

'שלום' בלימוד התורה

'שלום' – כבר בהתחלת הלימוד

בנוגע ללימוד התורה - אמרו חז"ל (קידושין ב, א): "אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה נעשו אויבים זה את זה (מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה (פרש"י שם)), ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (חוקת כא, יד) את והב בסופה" (הכי דריש ל': ספר מלחמות, מלחמה שעל ידי ספר - אהבה יש בסופה (פרש"י דלעיל)).

כלומר: בסופו של דבר ("בסופה") באים אמנם לידי אהבה - "אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה", אבל אף על פי כן, בהתחלת הענין, המצב הוא באופן דהיפך השלום - "נעשו אויבים זה את זה", מכיון שלוחמים זה עם זה במלחמתה של תורה.

הגישה ללימוד עם חבירו – הרצון להתקרב ולהתאחד אמו

ועל זה באה ההוראה מדברי הזהר (ח"א ע' קצט, א ואילך) [ש"קרי בי' אורייתא .. וקרי בי' שלום] - שכל ענין התורה הוא שלום, היינו,

שענין השלום צריך להיות לא רק "בסופה", אלא גם בהתחלת הלימוד.

ומובן, שאין הכוונה שיסכים לכל מה שאומר חבירו, גם כאשר יש לו קושיא בדבר, כדי לתת לו "הרגשה טובה" שדבריו מתקבלים... לא זו הדרך ללמוד תורה - בודאי שלימוד התורה צריך להיות באופן שכל אחד יאמר את דעתו, ובסופו של דבר מכריעים כדברי אחד (או כדברי השלישי המכריע (ראה שבת לט, טע"ב)), ובפרט ש"פלפול התלמידים" הוא מהדברים שהתורה נקנית בהם (אבות פ"ו מ"ו);

הכוונה היא, איפוא, שהגישה ללימוד עם חבירו צריכה להיות לא באופן שרוצה לומר "איפכא מסתברא", אלא אדרבה: רצונו להתקרב ולהתאחד עם חבירו, ולכן, כאשר מתעוררת אצלו שאלה בדברי חבירו - מציע את השאלה בפני חבירו, כדי שיסביר לו את דבריו עוד פעם עד שיתקבלו גם בשכלו, ובאופן כזה מעיינים יחדיו ומתקן זה את דברי זה, ואז השמועה יוצאה לאור (ראה גם סנהדרין כד, א ובפרש"י).

(תורת מנחם - התוערויות השמ"ח ב' ע' 976 ואילך)

פתיחה

בעזרה"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'אקראת שבת' (גליין תתקלו) היו"ל לפרשת דברים, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקפ"ה נבג"מ זי"ע.

המדור "מקרא אני דורש" עוסק בדברי רש"י שמשם הוכיח את בני ישראל על שהכעיסו את הקב"ה בעלותם מים סוף, ויתבאר לאיזה חטא התכוון משה, וכיצד הדברים מוכחים מתוך "פשוטו של מקרא" כשיטת פירוש רש"י על התורה.

במדור "יינה של תורה" יבואר כיצד משה רבנו, בעיצומן של התוכחות בפרשתנו, עמד ולימד זכות על בני ישראל להמעיש אשמתם, וכיצד מתאימים הדברים לתקופת בין המיצרים.

במדור "חידושי סוגיות" יפלפל במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן אי נצרכים לטעם מיוחד להא דאין עשיית כלי המקדש נמנית כמצוה בפני עצמה, ויבאר דלדעת הרמב"ם שעיקר מצוות בנין הבית המקדש היא לעשות בית מוכן להקריב בו קרבנות הרי שעשיית הכלים היא חלק ממצות בנין הבית, שהרי בלעדס אין הבית מוכן להקריב, משא"כ להרמב"ן שעיקר מצות בנין הבית הוא לעשות בית להשראת השכינה, לכן נצרך הוא לטעם אחר בזה.

בברכת שבתא טבא מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ירכיב השק"י והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעמק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן עניינים

ב. **מקרא אני דורש** כמה חטאו ישראל בנסעם מים סוף? מנין לו לרש"י לפרש "מול סוף" שחטאו ישראל הן בבואם לים והם בנסעם משם? / למה מביא רש"י רא"י מ"וימרו על ים בים סוף" ואינו סומך על מה שפירש בפי' בשלח? / ביאור דברי רש"י על "מול סוף" וההכרח לפירושו

ה. **פנינים** בין גבורת שכט נד לנבורת שכט יוהרה (ע"פ לקוטי שיחות ה"ט ע"ב ווא"ך) בין "לפני אחיכם" ל"לפני בני ישראל" (ע"פ לקוטי שיחות ה"ט ע"ב ווא"ך)

ו. **יינה של תורה** לימוד זכות בעת התוכחה מדוע לא פירט משה את מקום חטא "מי יתן מותנו"? / למה אין בני ישראל אשמים כל כך בחטאייהם במדבר? / איזו מעלה יש ב"איכה ישבה בדד"? / ואיך לימד משה זכות על ישראל בכל תוכחה ותוכחה? לימוד הזכות של משה על ישראל בתוך דברי התוכחות

ט. **פנינים** מדוע הי' המן לבן? (ע"פ לקוטי שיחות ה"ט ע"ב 15 ואילך) הוא הי' אוהב אתכם - כימי בין המצרים (ע"פ לקוטי שיחות ה"ד ע"ב 23)

י. **חידושי סוגיות** פלוגת הרמב"ם והרמב"ן בגדר מצות בנין הבית יפלפל לתרץ שי' הרמב"ם מראיית הרמב"ן דכלים ובית אין מעכבין זא"ז / ידון עפ"י בגיורת המשנה דסוף מידות

יג. **תורת חיים** בריאת העולם - שלילת רע? הוספת אור!

יד. **דרכי החסידות** ביטול הנסות והסרת הנאור

טז. **שיחות קודש** 'שלום' בלימוד התורה

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

במה חטאו ישראל בנסעם מים סוף?

מנין לו לרש"י לפרש "מול סוף" שחטאו ישראל הן בכואם לים והם בנסעם משם? / למה מביא רש"י ראי' מ"זימרו על ים בים סוף" ואינו סומך על מה שפירש בפ' בשלח? / ביאור דברי רש"י על "מול סוף" וההכרח לפירושו

א. בריש פרשתנו (דברים א, א): "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן, במדבר, בערבה, מול סוף, בין פארן ובין תופל, ולבן וחצרות ודי זהב".

ומפרש רש"י: "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן - אולם - סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל". וממשיך רש"י לפרט רש"י כיצד כל תיבה בכתוב רומזת למקום אחר שבו הכעיסו לפני המקום. ועל התיבות "מול סוף" מפרש: "על מה שהמרו בים סוף, בכואם לים סוף, שאמרו: המבלי אין קברים במצרים. וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר: וימרו על ים בים סוף. כדאיתא בערכין".

והנה ידועה דרכו של רש"י בפירושו עה"ת, שהכל צריך להיות מבוסס ב"פשוטו של מקרא"; ובנידון דידן צריך ביאור:

זה שהמרו "כבואם לים סוף" - מפורש הוא בפרשת בשלח (יד, יא), שכאשר ראו ישראל את מצרים רודפים אחריהם נתבהלו והתריסו כלפי משה: "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים". אך זה שהמרו "בנסעם מתוך הים" - היכן מצינו זה ב"פשוטו של מקרא"?

ב. והנה במס' ערכין (טו, א - שמציין רש"י כאן) איתא, שגם לאחר קריעת הים עדיין היו לבני ישראל ספקות באמונה, ואמרו: "כשם שאנו עולים מצד אחד, כך מצריים עולים מצד אחר". [ואז אמר הקב"ה ל"שרו של ים" שיפלוט את גופות המצריים ליבשה, כדי להוכיח לישראל שאכן מתו המצריים - ועל זה נאמר (בשלח יד, ל) "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים"].

יש מי אשר הוא בגאווה גדולה ורמת רוחא מזה אשר מלמעלה נותנים לו שפע רב ומצליח בכני חייא ומזונא, וחושב אשר בודאי מגיע לו זה, אשר מלבד זאת אשר ע"י שפע הטוב הנה נעשה לבכו וכד וקשה, כמו שאנו רואים במוחש בטבעי המצליחים, המתגאים בהטוב שלהם, וצער זולתם אינו מגיע ללבם כלל ("עס דערגייט ניט צו זייער הארץ"), הנה עוד יותר שנעשים בעלי גאווה וגסי הרוח מזה, שחושבים שזה מגיע להם,

יש מי שבלי שום סיבה וטעם הוא גס הרוח ובעל גאווה, דאינו לא יודע תורה ולא מצליח בענייניו, ואינו אלא מצד עצם טבעו, שטועה במהות עצמו, וחושב גם חסרונותיו בהעזה ורוחב הלב גם למעלות,

יש מי שהוא בעל גאווה וגס הרוח פנימי, והיינו דמחוקן אינו ניכר כלל, דאינו מתגאה ואינו מדבר במעלות עצמו, גם אם באמת יש בו מעלות,

יש עוד מי שהוא, לא זו שאינו מגלה מעלותיו, אלא עוד מסתירם ומעלימם,

יש עוד מי שהוא בטבע הנהגה רכה כעין טבע הענוה, והיינו שלומד מכל אדם, אמנם כ"ז הוא מבחוקן, אבל בעומק פנימיותו הוא בעל גאווה פנימי, וגם הוא מגזם בינו לבין עצמו במעלות עצמו, ויקר וחביב בעיני עצמו מאד, וסוכל הרבה צער ועגמת נפש על אשר אין מכבדים ומייקרים אותו כראוי לו, אלא דכל זה הוא בהעלם ובפנימיות,

אין זה עדיין הכנה אמיתת לדירת אדם

וכתיב לא ידח ממנו נדח, דכאשר מלמעלה מרחמין על הנשמה הנמצאת במאסר הגוף של בעל מום הנ"ל, ומעוררים אותו ופוקחים עיניו לראות, שהוא נמצא בעומק רע, ובחסדי השי"ת מתעורר לצאת מן הרע, ולגשת אל הקודש, ומשתדל להסיר גאוותו ולבטל ישותו, הנה סוברים העולם דזהו ביטול היש, ובאמת אינו אלא ביעור הרע, וכמ"ש ובערת הרע מקרבך.

והמשל בזה הנה דירת האדם שהיו בה חיות ובהמות, ומנקים אותה מהזבל והריח רע, הרי אין זה עדיין הכנה אמיתת לדירת אדם, ואינו אלא נקיין הרפש וכו' וכן הוא בביטול הגסות והסרת הגאווה, שהם עבודה גופנית בביעור הרע.

[וביטול היש זו עבודה נפשית נעלית, כפי שמאריך שם בהמשך. המו"ף].

(ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 30-229)

הנודר כוונתם
לעילוי נשבת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נפ"ע כ"ז תשרי ה'תשפ"א
תנצ"ח

לקראת שבת

ג

אבל קשה לומר שזו היא כוונתו של רש"י, כיון שבסיפור קריעת הים – לא הביא רש"י דרשה זו. ואם נתכוון כאן לחדש דבר זה – היה צריך לפרש דרשה זו להלומד שאינו יודע מכל הענין!

[ואמנם, בפירושו רש"י בתהלים (קו, ז), על הכתוב שמביא כאן, "וימרו על ים בים סוף", העתיק דרשה זו, וז"ל: "היו מקטני אמנה. אמרו כשם שאנו עולים מכאן מצד זה, אף המצריים עולים מצד אחר ויבואו אחרינו, עד שרמזו הקב"ה לים והקיאם ליבשה. אז "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", לפיכך "ויאמינו בה". אבל מתחלה לא האמינו. מצאתי".

ואם כן, אפשר לומר שכאשר רש"י מציין כאן להכתוב בתהלים, כוונתו שהתלמיד יעיין גם בפירושו על הכתוב שם, ולכן לא הוצרך לפרש כאן; אך דוחק הוא, כמובן, ובפרט שגם שם מסיים רש"י בלשון "מצאתי", המורה שהוא דבר חידוש כו' ולא "פשוטו של מקרא" ממש].

ואדרבה – כד דייקת בדברי רש"י בפ' בשלח, נראה שהוא שולל דרשה זו: רש"י כותב שם "וירא ישראל את מצרים מת – שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל: כשם שאנו עולים מצד זה, כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו". הרי שרש"י דייק שהחשש היה "שלא יאמרו ישראל" בעתיד – אבל לא שכבר אמרו כן בפועל!

ג. ונראה לבאר שכוונת רש"י היא למה שהוא עצמו כתב כבר (בשלח טו, כב):

על הפסוק "ויסע משה את ישראל מים סוף", מפרש רש"י: "הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה ביזת הים מביות מצרים. לפיכך הוצרך להסיען בע"כ כרחם". וזוהי אפוא כוונתו כאן, שהמרו "בנסעם מתוך הים" – שלא רצו לנסוע משם (עד שהכריח אותם משה), וזה נחשב להם לחטא.

אמנם מעתה צריך להבין לאידך גיסא:

לפי הסברה זו, שכוונת רש"י באומרו שהמרו "בנסעם מתוך הים" היא למה שכתב כבר בפ' בשלח – למה הוצרך להביא ראיה מהכתוב בתהלים ("וימרו על ים בים סוף")?

ואכן, בשאר החטאים שמפרש רש"י בפסוק דידן, אינו מביא בכלל ראיה לדבריו, כיוון שסומך על התלמיד שזוכר את סיפור החטא כמו שהוא מפורש במקומו בתורה (וכגון: על תיבת "וחצרות" כותב רש"י "במחלוקתו של קורח" – ותו לא). ומה נשתנה כאן שרש"י (אינו סומך על מה שכתב כבר בפ' בשלח, אלא) נדרש להביא ממרחק לחמו – מס' תהלים?!

ד. אך הביאור – ובפשטות:

אמנם רש"י כבר פירש בפ' בשלח שמשה הסיע את ישראל בעל כרחם, אבל עדיין אינו מוכרח שזה שלא רצו לנסוע מתחילה נחשב להם לחטא.

יתירה מזו: הרי בכתוב כאן נאמר רק "מול סוף", שמזה ילפינן שהיה איזה חטא בים סוף. אמנם, לצורך פירושו הכתוב אין הכרח לחדש שהיו שני חטאים בים סוף (ואכן, ראה

ביטול הגסות והסרת הגאווה

לא רואה ננעי עצמו

...בטבעי בני אדם הוא, אשר מלבד זאת דאדם קרוב לעצמו, וכל דבר גם קל כשהוא נוגע לעצמו, הנה האדם חושב ומהרהר בו ביום ובלילה, בין שהוא ער ובין שהוא ישן, הנה לבד זאת, הרי כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו,

ואפילו מי שהוא בעל מום גלוי שהוא דובר שקרים, בעל לה"ר ורכילות, מוציא שם רע, מתכבד בקלוגו של חבריו, צר עין ועינו רעה בשל אחרים, והדומה במדות רעות, הנה לא זו בלבד דאינו רואה חובה לעצמו כלל, אלא עוד אדרבה מצדיק את עצמו ומוצא זכות לעצמו, ובהיות דאין טוב במוחלט, כמ"ש ואין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואין רע במוחלט, הנה הבעל מום מביט על הלא טוב של חבריו ועל הלא רע של עצמו, ומגזם ומגדיל ומרחיב הלא טוב של הזולת שעושה אותו לרע גמור, והטוב שנמצא אצלו עושה אותו לטוב גמור,

כמה אופנים שונים בגאווה

ובפרט אם באמת יש לו איזה מעלה, אז הרי הוא מתגאה בגאווה עצמית, דיש בזה כמה אופנים שונים:

יש שהוא בעל גאווה וגם הרוח פשוט ברמת רוח כדיבורו הילוכו וישובו, ודורש שיקבלו דבריו ויכבדוהו בכל עניני כיבוד והידור כדין תלמיד חכם, ואומר מפורש כי הכל חייבין בכבודו להיותו תלמיד חכם אמיתי, וטועה בעצמו לחשוב כי עושה את כל זה מפני קיום המצוה דכבוד התורה, ומפני גסותו הוא חושב באמת כן, ומכבד את עצמו ויקר וחביב בעיני עצמו, להיותו חושב שהוא בעל מעלות גדולות, אשר אחרים חייבים בכבודו, הנה הוא עצמו שיודע מעלות רוממות עצמו, יותר מכמו האחרים, הנה מכל שכן שצריך לכבד את עצמו להיות יקר וחביב בעיני עצמו,

הזלת היום

מכתבי עצה והודרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

בריאת העולם – שלילת רע? הוספת אור!

ענינים חיובים ופעולות ממשיות, וכמוכן ג"כ מהדין
דנגלה דתורה – דעשה דוחה ל"ת, וד"ל...

(אגרות קודש ח"י ע"י ע"י קעה)

...ע"ד הצחות, שאילו לא נברא העולם היו ג"כ
נשמרים כל הלא תעשה, משא"כ בהנוגע למצות
עשה.

(שם ע"י קעה)

תפקיד כל אחד – בנין ואור!

...בימינו אלה על כל אחד ואחת נצל כל
האפשרויות וכל הצנורות להפיץ עניני היהדות בכל
מקום ובכל חוג וסביבה, הוראות מעשיות דיעות,
והשקפת עולם ברוח היהדות המסורתית. ודבר
פשוט הוא, שבוזה נכללות בנות ישראל ובהדגשה
יתרה, כיון שהן הבנות בית בישראל, ובחינוכן
ובהשפעה עליהן תלוי הדבר אם תהינה עקרת הבית
או ר"ל עוקרת הבית, שזוה נוגע לדורות ודורי דורות.
ובפרט בהנוגע לכבודו שראה הצלחה בעבודתו
בשטח זה ועורר נקודת לבבן, איך יעלה על דעתו
לחדול מזה?

ובמה שמסיים במכתבו שפסוקו עכשיו הוא ישב
בדד וידום, יתן בעפר פיהו, מושלל זה לגמרי. וכבר
מלתי אמורה ע"ד הצחות, אבל באמת נקודה פנימית
ומיוחדת בזה, אשר הענין דשלילת הרע לחוד – הי'
גם קודם בריאת העולמות וסדר ההשתלשלות, וכל
הירידה מאגרא רמה לבירא עמקתא הוא בשביל
ענינים דקום ועשה דוקא.

ועל פי זה מובן ג"כ המבואר באיזה מקומן
בדא"ח, אשר העיקר הן מצות עשה, ומצות לא
תעשה אינן באות אלא בשביל להכשיר האדם
והענינים והעולם להמשכת האור על ידי המצות.

והרי שני כתובים הנ"ל שמזכירים אומרים אותם
בתשעה באב ביום חורבן והירוס וחושך, ולא בבנין
ואור שזהו תפקיד כל אחד ואחת מאתנו. וכידוע
פתגם הצ"צ אן פועלי דיממא אן – להאיר ("מאכן
ליכטיק").

(אגרות קודש ח"י ע"י ע"י קעה-1)

הבריאה – בשביל "ועשה טוב!"

...במה שכותב בנוגע ל[בעיות בנוגע ל]חינוך של
הנערים ב... מובן שלא זוהי העצה לברוח מהמערכה
או לשתוק ולאחוז בשיטה ד"שב ואל תעשה" ולא
בזה יתוקן המצב,

ועל דרך המבואר באחת ההתוודעויות שבריאת
העולם וירידת הנשמה "מאגרא רמה לבירא
עמיקתא" [-מעולמות העליונים לעולם הזה] לא
היתה בשביל העדר עשיית ענינים הבלתי-רצויים,
כי גם לולא זאת הבריאה [-גם אם העולם והאדם
לא היו נבראים, הרי] לא הי' מקום לרע, וכל אלו
[-בריאת האדם והעולם] הם רק בשביל ה"ועשה
טוב", והבכך מובן.

ומה שכותב על העדר מרצו [לפעול] וכי'
הרי לדברי הכל נמצאים אנו בדרא של "עקבתא
דמשיחא" עליו נאמר "הקטן יהי' לאלף", והרי כל
אחד ואחד אי אפשר שיהי' עוד למטה מקטן, ובפרט
שידועות הוראות רבותינו נשיאינו, שכשם שצריכים
לדעת חסרונות עצמו צריכים לדעת גם כן מעלות
עצמו.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור.

(אגרות קודש ח"י ע"י ע"י קעה-7)

החידוש והתכלית – ענינים חיוביים ופעולות ממשיות!

...בכלל תפקיד האדם מתחלק בשני הקיום דסור
מרע ועשה טוב, ואף שידוע מאמר התקוני זוהר
אשר שט"ה מצות לא תעשה שייכים לחלק הראשון
דשם הוי', אותיות י"ה, ורמ"ח מצוות עשה שייכים
לאותיות ו"ה דשם זה. וכמבואר הענין בארוכה
בלקוטי תורה פ' פקודי ובכ"מ,

בכל זה – הרי לולא בריאת העולמות ג"כ לא הי'
הענין דלעבור על מל"ת, ומה שנתחדש ע"י הבריאה,
ושלתכלית זו היתה ירידת הנשמה מאגרא רמה
לבירא עמיקתא הוא הענין דקיום מ"ע, קום ועשה,

תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי שהזכירו בענין ים סוף רק חטא אחד) – ולכאורה, די
ומספיק בחטא הראשון שהזכיר רש"י בענין זה ("בבואם לים סוף, שאמרו המבלי אין קברים
במצרים!")

וי"ל, שרש"י למד זה מהדיוק "מו"ץ סוף", שפירושו הפשוט – נגד ים סוף. וכיון שלא פירש
הכתוב באיזה צד, יש לומר שהכוונה היא לכל צד, היינו ששני הצדדים – הן בבואם לים והן
בנסעם.

אך כיון שאין זה פשוט כ"כ, לכן מוסיף רש"י ומביא ראיה מהכתוב בתהלים, שמאריכות
הלשון שם מובן (כמו שפירושו בערכין) שהיו בים סוף שני חטאים, מדכתב "וימרו – א) על
ים ב) בים סוף".

ובפרטיות:

(א) "וימרו על ים" – "ים" סתם – בני ישראל ראו את הים עומד בדרכם, ונתבלו עד
שהתריסו "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר". ולענין זה אין נפקא מינה איזה
ים בדיוק היה זה, אלא עצם המציאות של ים המעכב.

(ב) "בים סוף" – בני ישראל ראו את "ים סוף" מלא בתכשיטים ואבנים טובות, ולא רצו
ללכת ממנו למרות ציווי הקב"ה. ולענין זה מתאימה ההדגשה "בים סוף" דוקא, שדוקא בו
היו אבנים טובות ורכוש גדול, מה שאין כן בכל ים סתם.

ישנו גם בלי ארון וקה"ק), ישנה גם מצוה לעשות מקום מיוחד שבו הוא עיקר השראת השכינה - קה"ק והארון.

ועיי' משנה דסוף מדות אודות יו"ט שעושים לכהן שדנו בכהונתו ולא נמצא בה פסול, והיו מברכים עוד ברכה מיוחדת (מלבד ברכה ראשונה על שלא נמצא פסול בזרע אהרן) "וברוך הוא שבחר באהרן ובניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי הקדשים", דלכא' צ"ע מה ראו להזכיר עבודת קה"ק שהיא אחת בשנה ולא בכל הכהנים, והר"ל לכלול בברכת הבחירה באהרן ובניו גם עבודת כל השנה דכל הכהנים (ועיי' חדא"ג מהרש"א), ובביאורי הגר"א כ' ד"בית קדשי הקדשים" היינו כל ביהמ"ק (המקודש יותר ממקומות שבקדושה פחותה הימנו, עיי' כלים פ"א מ"ו ואילך, ולהכי נק' "קדשי הקדשים"), אבל צע"ג דהא (מלבד שבכלים שם גופא הלא נמנו גם מדריגות קדושה שבתוך ביהמ"ק, ורק א' נק' "קדש הקדשים", הרי) לעיל במס' מדות נזכר "קדש הקדשים" (לענין מדתו) ואין הכוונה לכל המקדש, ואין ישתנה הפי' בסיום המס' מהמפורש לכל ארכה (אף שבדוחק י"ל דשאני הכא שנאמר "בית קה"ק"). ולהנ"ל י"ל כי שיא ועיקר קדושת הבית כולו בא לידי ביטוי בקה"ק.

והנה יש דפוסים (ובעיקר כתי' שבהם אכן נשמטה ברכה השנית הנ"ל דבית קה"ק, וכנראה כ"ה גירסת הרמב"ם) כי כפה"נ כתב הרמב"ם גם המשניות עצמן ביחד עם פירושו. ראה במשניות הוצאת קאפאח וגירסא שלו, וא"כ אפ"ל דאולי הרמב"ן והרמב"ם לשיטתייהו אם נזכר

קה"ק בסוף מדות, דהנה ענין מס' מדות הוא כל' הרמב"ם בהקדמת פיהמ"ש "מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל עניניו", ומובן שבסיום המס' יבואר מהי תכלית הבנין. ולהכי להרמב"ן דלדידי' תכלית כל הבנין הוא מנוחת השכינה, ובזה יש עיקר בקה"ק, מובן שכל העבודות האחרות הן לתכלית הזאת דמנוחת השכינה, ושפיר גרסינן הזכרת מעלת קה"ק בסיום מס' זו. אבל להרמב"ם שעיקר המכוון הוא העבודה, הנעשית בכל השנה, ובכל המקדש, ולא בבית קה"ק, אין מקום לייחד כאן ולהדגיש קה"ק ועבודתו אחת בשנה.

וא"ת סו"ס למה לא יסודר להרמב"ם שיברכו אכן ברכה על כל ביהמ"ק ועבודתו. ולכך נראה דאף נקודה זו היא לשיטת' דהרמב"ם. דהנה ברכה ושבח יש להם מקום כשהדבר שעליו מברכין ומשבחין הוא ענין מיוחד בפ"ע, ולא כשהוא פרט המזכיר מצד ענין אחר (כי באם צ"ל ברכה - מקומה בנוגע לסיבה ולא בנוגע למסוכב המזכיר). ולהכי בנדו"ד, להרמב"ם דעיקר המצוה היא עשיית בית מוכן לעבודה ולהכי עשיית הכלים אינה נמנית בפ"ע למצוה להיותם חלק ממצות עשיית בית מוכן, גם אין מקום לברכה מיוחדת בפ"ע על בחירת הכהנים לביהמ"ק כיון שזהו חלק מעשיית המקדש, דעשיית בית מוכן לעבודה מברחת גם בחירת כהנים המוכנים להקריב הקרבנות הללו.

ועיי' צ בחו"ב בהל' ביהמ"ב סי' א מה שיש לדקדק עוד בדיוק ל' המשנה הנ"ל דסוף מידות, ובביאור פרטים נוספים שם לשי' הרמב"ן והרמב"ם.

בין גבורת שבט גד לגבורת שבט יהודה

ולראובני ולגדי ג' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל
לפני אחיכם בני ישראל
לפני אחיכם - הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה לפי שהיו גבורים ואיביים נופלים לפנייהם שנאמר וטרף זרוע אף קדקוד
(ג, יח-יז. רש"י)
צריך ביאור: אף שבני גד היו גבורים, מ"מ ודאי היו בני יהודה גבורים יותר מהם, שהרי נאמר עליהם "ידך בעורף אויביך גו' גור ארי' יהודה גו'" (ויחי מט, ח-ט), שנמשלו לארי' - "מלך שבחיות" (חגיגה יג, ב), וא"כ מדוע הלכו לפני ישראל למלחמה דוקא בני גד ולא בני יהודה?

ויש לומר שתירץ רש"י קושיא זו בהמשך דבריו - "ואיביים נופלים לפנייהם שנאמר וטרף זרוע אף קדקוד", "חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת" (ברכה לג, כ ובפרש"י).

והיינו, שחלוקים היו בני גד ובני יהודה באופן ניצחונותיהם על אויביהם: על יהודה נאמר "ידך בעורף אויביך", היינו שהאויבים ינוסו מפניהם ויפנו להם עורף, וכפירוש המצו"ד (ש"ב כב, מא) על הפסוק "ואיבי תתה לי עורף" - "כי ינוסו ויהפכו לי עורף". ובאופן זה, אף שנצחון המלחמה מובטח, מ"מ אפשר שהאויבים יישארו בחיים. אך בני גד, מלחמתם היתה באופן שלא השאירו את אויביהם בחיים, אלא "אויביים נופלים לפנייהם", "חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת".

ועל כן, במלחמת שבעה עממין הלכו דוקא בני גד "לפני ישראל למלחמה", כי במלחמה זו נצטוו ישראל "לא תחי' כל נשמה" (שופטים כ, טו), ובזה הצטיינו בני גד יותר מבני יהודה.

בין "לפני אחיכם" ל"לפני בני ישראל"

חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל
הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים ואיביים נופלים לפנייהם
(ג, יח. רש"י)

לכאורה צריך ביאור למה הוצרך רש"י לפירושו כאן, והרי כבר לעיל בפ' מטות (לב, יז) נאמר שאמרו בני גד ובני ראובן "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל", וכבר שם פירש רש"י "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו".

ויש לומר, שכוונת רש"י בפירושו היא לחדש שבציווי משה לבני גד ולבני ראובן בפרשתנו יש חידוש לגבי דברי בני גד ובני ראובן בפ' מטות:

בפ' מטות נאמר "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל", והדבר דורש ביאור, שהרי גם בני גד ובני ראובן עצמם בכלל "בני ישראל" הם. ולכן פירש רש"י שבני גד ובני ראובן יהיו "בראשי גייסות", כלומר שלא יהי' צבא וגייס נפרד של בני גד ובני ראובן, אלא שבתוך הגייסות של בני ישראל ילכו בני גד ובני ראובן בראש [ולפי זה פירוש "לפני בני ישראל" אינו שיהיו נפרדים מהם, אלא שיהיו יחד עמם וילכו בראשם - כמו פני האדם, שהן חלק מגופו, אלא שמבין אברי הגוף גופא הן העומדות בראש].

אולם כאן נאמר "חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל", והרי בני גד ובני ראובן עצמם אינם בכלל "אחיכם", שהם יתר השבטים. ולכן פירש רש"י "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה", דהיינו לא "בראשי גייסות" בלבד, אלא שהם יהיו גייס בפני עצמו והולך למלחמה לפני שאר השבטים.

והיינו, שאף שבני גד ובני ראובן קיבלו על עצמם ללכת "בראשי גייסות", אמר להם משה שאין די בזה, אלא עליהם ללכת למלחמה בגייס בפני עצמו, "לפני אחיכם בני ישראל" [וראה יהושע ו, ט-יג, שאכן כך הי', שהי' גייס בפני עצמו - "החלוצ" - שהלך לפני כל ישראל].

הבדור מודפס
לעילוי נשמת
מרת ליילוט נאמן בת גושם
נלבית ערב יום המיפורים
התשנ"ח
הנצבה

לימוד זכות בעת התוכחה

מדוע לא פירט משה את מקום חטא "מי יתן מותנו"? / למה אין בני ישראל אישמיס כל כך בחטאייהם במדבר? / איזו מעלה יש ב"איכה ישבה בדד"? / ואיך לימד משה זכות על ישראל בכל תוכחה ותוכחה?

לימוד הזכות של משה על ישראל בתוך דברי התוכחות

אודות דברי התוכחה שאמר משה בריש פרשתנו, כתב רש"י שמהם "סתם את הדברים והזכיר ברמז, מפני כבודן של ישראל", ועל כן לא הזכיר את החטאים עצמם, אלא רק "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן".

אמנם, יש לתמוה כמה תמיהות אודות ה"רמזים" שזכרו בכתוב (שמבארם רש"י בפירושו על כל תיבה):

"במדבר" – רומז על מקום שבו אמרו "מי יתן מותנו וגו'", ולכאורה הרי "במדבר" זהו שם כללי, והוא לי' לרמוז את שם המקום הפרטי שבו הי' החטא "מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני" (בשלח טז, א) ?

"בערבה" – רומז על "שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב". וגם כאן תמוה, שהלא ערבות מואב הוא שטח נרחב, והי' צריך לרמוז את המקום המדויק שבו הי' החטא – בשטים.

וכמו כן, יש לתמוה עוד כמה תמיהות בכתוב זה וברמזים שנתפרשו ברש"י. אמנם, כל תמיהות אלו יתיישבו על פי ביאור יסודי עיקרי שחידש רש"י בכתוב זה, ואשר ממנו ניתן לשאוב גם עידוד ונתינת כוח בשבת חזון ובתקופת בין המצרים, וכפי שיתבאר לקמן.

לימוד זכות בכל תוכחה ותוכחה

גם כאשר בא משה רבנו להוכיח את בני ישראל, הרי כמובא למעלה, שמר משה על "כבודן של ישראל", ומשום כך "סתם את הדברים והזכירם ברמז". ויש לומר על פי פנימיות העניינים, שמהם לא הסתפק בכך שסתם את הדברים, אלא הוסיף ולימד זכות על בני ישראל בחטאייהם, בה בשעה שהוא עצמו עמד והוכיחם.

לקראת שבת

קרבנות) ושאליו העלי' לרגל כו'. ובזה נח' הרמב"ם והרמב"ן, מה מבין ב' הדברים הוא העיקר במצוות הבנין, דלהרמב"ם תכלית הבני' היא לעשות מקום שאפשר לעבוד בו, עיי' היטב לשונו ריש הל' ביהב"ח בהגדרת מצות הבני' – "מ"ע לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו'", היינו שאין מצות הבני' אלא בבית המוכן ומוכשר לעבודה, ואם אין הבית מוכן לזה לא נתקיימה מ"ע דועשו לי מקדש. ועפ"ז מוכן היטב הא דלדידי' עשיית הכלים היא חלק ממצות הבנין, דבציווי לעשות כלי המקדש ה"ה מצווה על חלקי המקדש, דעל ידי עשי' זו נעשה המקדש "מוכן" לקרבנות ועבודה. והא דקיי"ל כחכמים דאין מעכבין כו' אינו ענין למצות הבני' (שאינה מתקיימת בלי שייעשו גם כלים כו'), אלא היינו שלאחר שכבר נעשה בית "מוכן" (עיי' שנעשו עמו כלים), הנה גם אם נחרב (ושוב אין הכלים במקומם, וליתא כאן כלים) שפיר מקריבין, כי אכן אין הכלים (והבית) מצ"ע מעכבין את הקרבנות.

ובאמת קושיא זו היא רק אי נקטינן דאף הרמב"ם מודה למה שהביא הרמב"ן דבית וכלים אין מעכבין זא"ז, אבל בלב שמח שרש יב נקט דהרמב"ם ס"ל דכלים אלו שהזכיר הוה חלק מן הבית לעיכובא, דבלעדם לא ייקרא מקדש ומעכבין מלהקריב בו. ויש מי שהוסיף בזה דבאמת נח' כאן הרמב"ם והרמב"ן בפלוגתת תנאי בירוש' שקלים פ"ד ה"ב "השולחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבין את הקרבנות דברי ר"מ, וחכ"א אין לך מעכב את הקרבן אלא הכיור והכזן בלבד", הרמב"ם כר"מ והרמב"ן כחכ' (עיי' צפע"ג על הרמב"ם, מנין המצוות מ"ע כ. ושם מהדו"ת עג, ב-ד). וגם זה צ"ע דהרמב"ם כיחידאה, ועוד ועיקר הלא להדיא פסק בהל' ביהב"ח פ"ו הט"ו "מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי", והרי כשאין בית בנוי גם הכלים אינם (במקומם, עיי' במפרשי הירוש' שקלים שם), הרי דודאי אף איהו כחכ' דאין מעכבין.

אבל הרמב"ן ס"ל דעיקר התכלית בעשיית מקדש הוא לעשות מקום להשראת ומנוחת השכינה וכו' כמו שהאריך בפ"י עה"ת (שם), וא"כ הציווי ועשו לי מקדש לא קאי לדידי' אלא על הבית גופי' ולא על כליו המיועדים לעבודה וקרבנות (שהוא ענין בפ"ע מלבד עצם מנוחת השכינה בבית זה), ולהכי הוצרך לטעם מיוחד ע"ז שלא נמנתה עשיית הכלים מצוה בפ"ע, לפי שאינם אלא הכשר למצות העבודה. ומעתה מחזור שפיר הא דשאני הארון משאר הכלים בזה, ונמנה לדידי' למצוה בפ"ע, דהא אין הארון הכשר לעבודה כלשהי, אלא הוא תוספת חדשה בענין השראת השכינה, דמלבד שצ"ל בית שכללותו מקודש למנוחת השכינה (וגדר זה

הוא הוגדר ד"הענין אחד"; וא"כ בנדו"ד דלא מצאנו מקרא מפורש, והענינים חלוקים ביותר (שלא בערך לחלוקה דתכלת ולבן) יש לנו לומר דמצוות נפרדות הן.

גם יל"ע בשי' הרמב"ן דנקט שעשיית הארון נמנית מצוה בפ"ע מעשיית המקדש, הלא כבר כתב בעצמו (בפ"י עה"ת ר"פ תרומה) דמהות גדר הבית הוא "מקום מנוחת השכינה שהוא הארון".

והנראה בכ"ז, דענינים (ותכליתם) של המשכן וביהמ"ק הם ב' דברים כלליים. א' מ"ש הרמב"ן דהוא מקום מנוחת והשראת השכינה, ב' מקום לעבודה (שעיקרה עבודת

הוא הוגדר ד"הענין אחד"; וא"כ בנדו"ד דלא מצאנו מקרא מפורש, והענינים חלוקים ביותר (שלא בערך לחלוקה דתכלת ולבן) יש לנו לומר דמצוות נפרדות הן.

המדרג
לעילוי נשמת
הרב שמעון ב"ר מנחם
שמואל דוד הלוי ז"ל
רי"ש
נפטר כ' סדר ה'תשנ"ב

פלוגת הרמב"ם והרמב"ן בגדר מצות בנין הבית

לפלא לתרין שי' הרמב"ם מראיית הרמב"ן דכלים ובית אין מעכבין
זא"ז / דיון עפ"י בגירסת המשנה דסוף מידות

בסהמ"צ* להרמב"ם מ"ע כ: "שציונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהי ההקרה והבערת האש תמיד ואליו תהי' ההליכה והעלי' לרגל כו' והוא אמרו ית' ועשו לי מקדש", וממשיך "שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשלחן והמזבח וזולתם, כולם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש, וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק". והרמב"ן בהשגותיו מ"ע לג נחלק אמ"ש שהכלים כולם הם חלק ממצות מקדש

(* כבר נודע בשערים ספר 'הלי' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושו וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם. ומרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים - בהם חרב הבית - הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הוא כבנין הבית עצמו (ראה ב"פתיחה" לספר הנ"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו". אשר לכן הבאנו בקובץ זה ביאור הלכה בהלי' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל. המוציאים לאור.

הכללית וס"ל "שאינן הכלים חלק מן הבתים אבל הם שתים מצות ואינן מעכבות זא"ז ומקריבין בבית אע"פ שאינן בו כלים אלו, ולכן אצלי עשיית הארון והכפורת לשום שם העדות תימנה מצוה בפ"ע", ולדידי' מה שעשיית שאר הכלים שהזכיר הרמב"ם אינה מצוה בפ"ע הוא מטעם אחר - מפני שהמצוה היא העבודה הנעשית בכלי זה (עריכת לחם לפני ה', הדלקת מנורה וכו') ועשיית הכלים אינה אלא הכשר למצוה זו והווי בגדר תשמישי קדושה.

ובמגילת אסתר כ' ליישב שי' הרמב"ם, דשפיר אף דברים שאינם מעכבים זא"ז הווי מצוה אחת, כגון תכלת ולבן בציצית שאינן מעכבים זא"ז ומ"מ נמנו למצוה א'. אולם באמת יש להק' (ועיי' ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ להרס"ג פרשה נב) דאין הנידון דומה לראי', דהא גבי תכלת ולבן כבר כ' הרמב"ם בסהמ"צ שרש יא דבאמת הסברא היתה נותנת דמשום שאינן מעכבין יש להחשיב

לקראת שבת

ולימוד זכות זה, אפשר למצוא בכל אחת ואחת מן התוכחות שהוכיח משה בפסוק זה: "במדבר" - מה שנקט משה לשון כללית "במדבר" ולא פירש את המקום המדויק שבו התלוננו בני ישראל "כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (בשלח טז, ג), הוא משום שבלשון "במדבר" מרומז לימוד זכות נפלא על חטא בני ישראל. המדבר הוא "המדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" (עקב ח, טו), וממילא כאשר נמצאים במקום נורא כזה ודואגים למזונם, הרי זה ניסיון גדול ביותר, ואם כן אין להאשימם כל כך על שהתלוננו "מי יתן מותנו וגו'".

"בערבה" - מה שלא פירט משה שבני ישראל חטאו בשטים, אלא נקט את שם המקום הכללי - "בערבה", הוא משום שרצה להדגיש את שייכות המקום **מואב** דווקא נואף שלא נאמר בכתוב "בערבות מואב", הרי "בערבה" פירושו בערבה הידועה (בית קמוצה, המשמשת במקום ה"א הידיעה) - שהיא ערבות מואב].

שם האומה "מואב" בא מכך "שלא היתה צנועה פרסמה שמאבי' הוא" (רש"י וירא יט, לו). ועניין זה של חוסר צניעות המשיך גם בדורות שלאחר מכן אצל בני מואב (ראה במקור הדברים ההוכחה לכך מהכתובים). ובכך שנקט משה את שם המקום "בערבה", רמז שאין בני ישראל אשמים כל כך, מכיוון שערבות מואב הי' מקום של פריצות והיפך הצניעות, ובמילא הניסיון הי' גדול ביותר.

"מו" סוף" - אמנם חטאו בני ישראל במה שטענו בכואם לים סוף "המבלי אין קברים במצרים" (בשלח יד, יא), אך הרי הי' זה "מול סוף" - בעמדם מול הים כאשר לא הי' בידם לברוח מן המצריים.

וכמו כן חטאם במה שלא רצו לעזוב את ביזת הים (רש"י עה"פ. וראה במדור פשוטו של מקרא לעיל), אינו באשמתם כל כך, משום שהביזה הייתה מחמת ציווי השי"ת, שהי' יקר בעינייהם, לנצל את מצרים ולקח מאיתם כסף וזהב.

"אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב"

גם בהמשך הכתוב, טמון לימוד זכות בכל תוכחה:

"בין פארן" - הוא "מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים" - וכאן מודגש לימוד הזכות בדיוק לשונו של רש"י "על ידי" המרגלים, והיינו שהם הסיתו ופיתו את בני ישראל, וממילא אשמתם של בני ישראל פחותה, כי לולא המרגלים לא היו חוטאים בעוון זה.

"ובין תפ" ו"בן" - רומז על מה ש"תפלו על המן שהוא לבן", ובזה הדגיש משה את צבעו הלבן של המן. "לבן" פירושו שהוא מופשט ואין בו צבע כלל. ומובן שמאכל כזה שאין בו ממשות אין בו תענוג אמיתי.

וכן מצינו גם בנוגע לאכילתו, שהיו יכולים לטעום בו "טעם כל המינים", ואף על פי כן "אינו רואה אלא מן", וכאשר אין אדם רואה את מאכלו, הרי חסר בהנאתו, כמאמר רז"ל "אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל" (יומא עד, ב ובפרש"י). ועד שאכילת המן

נחשבה לעינוי כמו שנאמר "המאכילך מן במדבר למען ענתך" (עקב ה, טז). ומכיוון שהי' פגם בהנאה מאכילת המן, הרי יש מקום ללמד זכות על מה ש"תפלו על המן".

"והצרות" - כתב רש"י "במחלוקתו ש" קורח". והיינו שתולה את האשם בעיקר בקרח ולא בעדתו, כי הוא פיתה את אלו שהיו מנגדים למשה, ואין אשמתם שלמה. וכפי שטען משה בעצמו כלפי הקב"ה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" (קרח טז, כב), והיינו שלמרות שבפועל פיתה קורח אנשים רבים, מכל מקום עיקר האשמה תלוי בו, ולא בבני ישראל.

"ודי זהב" - הוא "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם", וכאן נתכוון משה לרמוז על כך שאינם אשמים כל כך, משום שהי' להם ריבוי זהב. וכפי שכתב רש"י בפרשת העגל (תשא לב, לא) "אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו".

ונמצא שבכל חטא וחטא שרמוז משה, הרי רמז שוברו בצדו - לא זו בלבד ששמר על כבודם של ישראל, על ידי שרמוז את התוכחות ולא אמרן בפירוש, אלא גם טרח בעת ההוכחה גופא ללמד עליהם זכות ולהפחית מאשמותיהם.

איכה ישבה בדר - למעליותא

והנה, פרשת דברים נקראת בשבת שלפני תשעה באב, או ביום תשעה באב עצמו. ימים אלו של בין המצרים הוא זמן ש"מוכיח" את בני ישראל על חטאיהם, ועל כך למדים אנו מפרש"י זה, שבתוכחות גופא נזהר הקב"ה בכבודן של ישראל.

וסיבת הדבר היא, שתכלית עניין התוכחה והגלות הוא לשם "כבודן של ישראל", והיינו שעל ידי התוכחה יתעלו בני ישראל ויעשו תשובה. ומכיוון שהתוכחה היא לתועלתם ולכבודם, אם כן מובן שגם בתוך ענייני התוכחה גופא ניכר כבודם של ישראל.

אחד העניינים שבו רואים את כבודם של ישראל בתוך עניין הגלות, הוא בפסוק "איכה ישבה בדר" (ריש איכה), שאמנם "בדר" הוא עניין של אבלות ולגריעותא, אך רמוזה בו מעלתם ושבחם של ישראל: עם ישראל יש בו מידה טובה ש"בדר ישכון ובגוים לא יתחשב" (בלק כג, ט), שאין בני ישראל מתערבים עם אומות העולם, וכפי שדרשו חז"ל "השמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערבים עם העכו"ם" (שמות רבה לו, א).

ובזכות מעלה זו שב"איכה ישבה בדר", נזכה להתגלות "כבודן של ישראל" בגלוי, בבניין בית המקדש השלישי שרמוז גם הוא בלשון בדר - "בטח בדר עין יעקב" (ברכה לג, כח), שיעקב קראו לבית המקדש בשם "בית" (פסחים פח, א), שמורה על בית שלישי שיהי' נצחי (ראה חדא"ג מהרש"א שם), אשר ייבנה במהרה בימינו, אמן.

פנינים

דרוש ואגדה

הוא הי' אוהב אתכם - בימי בין המצרים

ותאמרו בשנת ה' אותנו
הוציאנו מארץ מצרים ג'
בשנת ה' אותנו - והוא הי' אוהב אתכם, אבל אתם שונאים
אורו, משל הדיוס אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלבי
עלך
(א, כו. רש"י)

מבואר בספרים (ראה אור התורה לני"ח ח"ב ס"ע
אימ מעמק המלך ש' טז פל"ד), ש"דור המדבר שאמרו
בשנת ה' אותנו כו' גרמו לט' באב, שנאמר
איכה ישבה בדר העיר, ר"ת איבה". ומבאר הצמח
צדק (אור התורה שם), שבזה "גרמו ג"כ שבשנת חנם
שהי' בבית שני נחרב ביהמ"ק כו', ע"י ואהבת
לרעך כמוך גורם כמו כן למעלה שנשמות ישראל
נקראים אחים ורעים למקום, ועי"ז על כל פשעים
תכסה אהבה" (היינו אהבת הקב"ה לישראל).
וזוהי שייכות ענין זה לפ' דברים, הנקראת לעולם
בשבת שלפני תשעה באב.

ויש לומר שבפירושו על "בשנת ה' אותנו"
- "והוא הי' אוהב אתכם", בא רש"י לעודד את
ישראל, ולגלות שגם במצב זה של "בין המצרים",
שבא בגלל חסרון בעבודתם של ישראל, עד
כדי כך שהאהבה הטבעית של ישראל לאביהם
שבשמים היא בהסתר, ואינם מרגישים חסדי
ה', "אתם שונאים אותו" - הנה גם במצב הלזה
מעיד רש"י ש"הוא הי' אוהב אתכם", שאין שום
חלישות כלל וכלל ח"ו באהבת הקב"ה לבני".

מדוע הי' המן לבן?

ובין תפלו ולבן
הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהי' לבן
(א, א. רש"י)
יש לבאר הטעם שנרמזו תלונות ישראל על
המן בתיבת "לבן" דוקא:

כל דבר גשמי מוגבל הוא בגבול מסויים. ועל
כן, כל מאכל גשמי יש לו רק טעם אחד, ולכל
היותר כמה טעמים, אך אי אפשר שיהיו בו כל
הטעמים. לא כן במן, שעליו אמרו רז"ל (יומא עה,
א) "מוצאין בו כמה טעמים", ויתירה מזו איתא
שם "המן מתהפך לכמה טעמים", שהיו בו אפילו
טעמים הפכיים. וטעם הדבר - כי המן הי' "לחם
מן השמים" (בשלה טז, ד), לחם רוחני, ולכן לא היו
בו הגבלות גשמיות.

וזהו הטעם שצבע המן הי' לבן, כמבואר
בסה"ק (לקו"ת אחרי כח, ג ועוד) שמראה לבן מורה על
פשיטות מכל גוון וציור, ולכן הי' המן בצבע זה,
להורות על היותו מאכל רוחני, שאין בו גוון וציור
גשמי.

וזהו שבני ישראל "תפלו על המן שהוא
לבן", כי עומק תלונתם הי' שלא רצו ב"לחם
מן השמים" אלא ב"לחם מן הארץ", בגשמיות
ובחומריות.